

Veileder for utarbeidelse av etiske retningslinjer for Norads tilskuddsmottakere

Gyldig fra november 2013

1. Innledning

Krav om at tilskuddsmottakere skal ha etiske retningslinjer for sin virksomhet er nedfelt i alle Norads ordningsregelverk.

Etiske retningslinjer har utspring i allmenngyldige verdier som respekt, rettferdighet, lojalitet, pålitelighet, sannferdighet og at man skal behandle andre slik man selv ønsker å bli behandlet. Denne veilederen setter en minimumsstandard for hva slike retningslinjer skal inneholde. Den enkelte tilskuddsmottaker må vurdere behovet for å supplere med egne retningslinjer tilpasset sitt behov.

De etiske retningslinjene kan inngå som en del av en strategi eller handlingsplan, eller utarbeides som et eget dokument.¹ Tilskuddsmottaker kan selv velge omfang og form på retningslinjene som tilpasses organisasjonens størrelse, arbeidsform og bistandens innretning. De etiske retningslinjene er ikke ment å erstatte, men å utfylle eksisterende rettsregler i og utenfor Norge (for eksempel straffelovgivning og arbeidslovgivning).

2. Formål

Kravet til etiske retningslinjer og den praktiske oppfølgingen må sees i sammenheng med det faktum at organisasjoner som forvalter bistandsmidler ofte disponerer betydelig mer ressurser enn sine partnere og målgrupper. Det gir makt, og erfaring viser at den kan misbrukes. I tillegg kan fattigdom, konflikter og forfølgelse gjøre mennesker mer sårbare for utnyttelse. Forvaltere av bistandsmidler er avhengig av høy grad av tillit for å gjennomføre sin virksomhet. Misbruk av stilling ved å utnytte kollegaer, mottakere eller andre for finansiell, politisk, seksuell eller annen vinning undergraver dette.

Formålet med å stille krav til etiske retningslinjer for bruk av Norad-midler er å:

- motvirke maktmisbruk, og spesielt forhindre at mennesker i sårbare situasjoner blir utnyttet av personer med tilknytning til norsk bistand
- sikre nødvendig oppfølging når maktmisbruk skjer, med sikte på rettferdighet for krenkede, og å gjenopprette tilliten til organisasjonen

¹ Tilskuddsmottakere som omfattes av Etiske Retningslinjer for Statstjenesten eller FNs etiske retningslinjer vil ikke bli avkrevd slike.

- skape tillit til forvaltningen av norske bistandsmidler, støtte opp om integriteten og troverdigheten i bistandsarbeid generelt, og beskytte Norads og dets partners omdømme

3. Innhold

På overordnet nivå bør retningslinjene inneholde bestemmelser om at organisasjonen arbeider i tråd med etiske standarder som følger av **relevante FN- og ILO-konvensjoner**.

Retningslinjene skal inneholde atferdsregler for personer som tar del i tilskuddsmottakers virksomhet ved at de utfører arbeid eller oppdrag for, eller på vegne av tilskuddsmottaker eller dens lokale partner(e) på fast eller midlertidig basis, lønnet eller ulønnet.

Retningslinjene skal som et minimum ha bestemmelser som:

- fastsetter plikt til å handle ut fra **organisasjonens grunnverdier**.
- krever **respekt for menneskerettighetene**, for eksempel at arbeidet skal utføres uten å diskriminere på bakgrunn av rase, kjønn, sosial status, seksuell legning, funksjonsevne, religiøs eller politisk tilhørighet etc.
- oppfordrer til **respekt for vertslandets lover, kultur og religion**, i den grad det ikke er i strid med internasjonale menneskerettsstandarder.
- som er strenge når det gjelder **seksuelle overgrep**, seksuell utnyttelse og trakassering.² Ofte vil det dreie seg om å gi materielle goder eller andre privilegier i bytte mot seksuelle tjenester. Seksuelle handlinger med barn (personer under 18 år) skal ikke forekomme, uansett lokal myndighetsalder og/eller lokal alder for gyldig samtykke. Uvitenhet eller feiloppfatning om barnets alder skal ikke fritta for ansvar. Det samme gjelder spredning eller bruk av materiell som utnytter barn. Tilskuddsmottaker bør vurdere å innhente vandels-/politiattest fra medarbeidere som er i direkte kontakt med barn i forbindelse med arbeidet.
- motvirker **korrupsjon** og annen misbruk av bistandsmidler, dvs. å skaffe seg selv, sin organisasjon eller tredjeparter en uberettiget fordel for eksempel ved å gi eller motta gaver, reiser, rabatter, bonus eller andre ytelser som er ment å påvirke ens egne eller mottakerens handlinger i tjenesten.³

² Med *seksuelle overgrep* menes å skaffe seg eller andre seksuell omgang ved vold eller truende adferd eller forsøk på det samme. Med *seksuell utnyttelse* menes å skaffe seg selv eller andre seksuell omgang ved misbruk av stilling, avhengighets- eller tillitsforhold, ved å utnytte noens sårbare stilling, eller forsøk på det samme.

³ Gaver som i verdi følger lokale høflighetsnormer vil som hovedregel være tillatt.

- gjør oppmerksom på krav om varsling av **kritikkverdige arbeidsforhold**.
- gjør oppmerksom på at regler for **besittelse og bruk av rusmidler** skal følges. I land hvor det er et særlig liberalt regelverk bør det vurderes å legge strengere normer til grunn. Bruk av rusmidler i forbindelse med bilkjøring bør omtales.

For tilskudd til forskning og høyere utdanning skal følgende forskningsetiske sjekklister reflekteres:

http://www.forskningsradet.no/en/Article/Research_Ethics_checklist/1182736871270

4. Oppfølging

Utviklingen av etiske retningslinjer bør være en inkluderende og pågående prosess. Det forutsettes at hver enkelt virksomhet videreutvikler og styrker den **etiske kompetansen og bevisstheten** på alle nivåer. Dette kan gjøres blant annet ved hjelp av eksempler fra situasjoner som kan oppstå i tjenesten og som kan stimulere til refleksjonen rundt de etiske grensene for en forsvarlig atferd (dilemmatrening).

For ansatte bør de etiske retningslinjene utgjøre en del av arbeidsforholdet. For konsulenter og samarbeidspartnere bør de vurderes vedlagt kontrakten. Det bør avkreves en signert erklæring om at man har lest og forstått innholdet, samt løfte på «ære og samvittighet» om å etterleve retningslinjene.

Retningslinjene skal si noe om **konsekvenser ved brudd på retningslinjene** - fra advarsel til vurdering av avskjed/ oppsigelse/ utestengning uten ugrunnet opphold, og overlatelse av saken til lokale politimyndigheter.

Tilskuddsmottaker skal ha klare rutiner for **varsling** av brudd på retningslinjene. Herunder skal alle medarbeideres rett og plikt til å varsle fastslås. Det skal snarest mulig foretas nærmere undersøkelse av varsler. Slike undersøkelser bør skje profesjonelt og konfidensielt, under tilbørlig hensyntagen til varslersens anonymitet.

Det må være avklart hvilke funksjoner på organisasjonens ulike nivåer som skal ha **ansvaret** for informasjon om og oppfølging av de etiske retningslinjene, og iverksetting av nødvendige tiltak ved avdekking av brudd på retningslinjene. Gjennomsiktighet i forvaltningen er en viktig forutsetning.

Det er også viktig at tilskuddsmottaker sørger for **oppfølging og støtte til personer** som er blitt utsatt for f.eks. seksuell utnyttelse, og å hindre gjengjeldelsehandlinger mot personer som har varslet om brudd på retningslinjene.